

Eduskunnan lakivaliokunnalle**Hallituksen esitys eduskunnalle vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 6/2020 vp)****1. Esityksen keskeinen sisältö***Rikosseuraamuslaitoksen ja esitutkintaviranomaisten välisen yhteistyön edellytysten parantaminen*

Esityksen tavoitteena on parantaa ja selkeyttää Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin sekä muiden esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä. Rikosseuraamuslaitoksen tehtävänä on vankeusaikaisen rikollisuuden estäminen ja vankilaturvallisuuden ylläpitäminen. Poliisin tehtävänä on muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Erityisesti rikosten esitutkinta kuuluu poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten tehtäviin.

Esityksessä ehdotetaan täsmennettäväksi vankeuslaissa ja tutkintavankeuslaissa säädetty valvonta- ja tarkastustoimivaltuudet vastaamaan tätä tehtävänjakoa. Esityksessä ehdotettujen muutosten tarkoituksena on edesauttaa viranomaisten välistä yhteistyötä erityisesti rikollisuuden estämisessä.

Ensinnäkin rikoksen selvittäminen poistettaisiin Rikosseuraamuslaitosta koskevista toimivaltasäännöksistä sen vuoksi että rikoksen selvittäminen on lainsäädännössä määritetty osaksi rikoksen esitutkintaa. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö Rikosseuraamuslaitoksella olisi toimivalta ja velvollisuus arvioida mitä vankilaturvallisuutta vaarantavassa tai mahdollisesti rikollisessa toiminnassa on katsottava tapahtuneen, kenen toimesta ja miten asian käsittelyssä on syytä edetä.

Toiseksi selkeytettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen ja esitutkintaviranomaisten yhteistyötä koskevaa sääntelyä siltä osin kuin on kyse rikosten estämisestä.

Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetussa laissa (jäljempänä PTR) säädetään siitä, kuinka mainittujen viranomaisten yhteistyö niille säädettyjen tehtävien hoitamisessa järjestetään. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehille on aikaisemmin ollut mahdollista antaa niin sanottu erityiset poliisivaltuudet, mikä mahdollisti yhteistyön PTR-viranomaisten kanssa PTR-rikostiedusteluyksikössä. Poliisilain uudistuksen myötä tämä ei enää vuoden 2017 alusta alkaen ole ollut

mahdollista. Rikosseuraamuslaitoksen ja esitutkintaviranomaisten välinen yhteistyö vankeusaikaisen rikollisuuden estämiseksi on erityisten poliisivaltuuksien lakkaamisen jälkeen perustunut henkilötietojen käsittelystä annetuissa laeissa säädettyyn tietojen luovuttamiseen sekä virka-apuun. Lainsäädännöllinen perusta Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin välisen yhteistyön järjestämiseksi on osoittautunut epäselväksi sekä puutteelliseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että Rikosseuraamuslaitos voisi osallistua PTR-yhteistyöhön. Tätä koskeva säännös lisättäisiin PTR-lakiin.

Esityksessä ehdotetaan myös henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain tiedonvaihtoa koskevia säännöksiä muutettavaksi siten, että Rikosseuraamuslaitokselle annettaisiin oikeus ilmoittaa ilman nimenomaista pyyntöä poliisille, Tullille ja Rajavartiolaitokselle ne tiedot, jotka sillä on voimassa olevan lain perusteella oikeus luovuttaa pyynnöstä rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi tai syyteharkintaan saattamiseksi. Muutos varmentaisi sen, että esitutkintaviranomaiset saavat tehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen tiedon ja oikea-aikaisesti.

Vankeuslain 19 lukuun esitetään myös lisättäväksi säännös Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeudesta ilmoittaa poliisille toimivaltuuksiensa ja tehtäviensä hoidon yhteydessä ilmenneitä tietoja tapahtumista ja henkilöistä, joiden voidaan perustellusti arvioida liittyvän rikolliseen toimintaan. Poliisi esitutkintaviranomaisena arvioi, mikä merkitys tiedolle on annettava.

Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltuudet

Lisäksi ehdotetaan täsmennyksiä Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltuuksiin valvoa vankeja.

Rikosseuraamuslaitoksessa käytössä olevien maksukorttien käytön valvonnasta ei ole säädetty. Maksukortin liikkeellelaskijan (maksulaitos) valvontatoimivalta koskee lähinnä rahanpesua ja terrorismin rahoittamisen estämistä. Maksukorttitilien valvonta muun muassa vankilassa tapahtuvan huumausainekaupan tai muiden vankien painostamisen estämiseksi olisi välttämätöntä sen varmentamiseksi, ettei Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymää maksukorttia voida käyttää rikolliseen toimintaan tai vankilaturvallisuutta vaarantaen. Näin ollen vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin esitetään lisättäväksi säännökset, jotka mahdollistavat maksukorttitilien valvonnan.

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin esitetään myös lisättäväksi uusi 29 a §, joka mahdollistaisi tietojen saamisen maksukortin myöntäneeltä maksulaitokselta sekä maksun välittäjänä toimivalta maksulaitokselta valvonnan suorittamiseksi.

Vankeus- ja tutkintavankeuslakeihin ehdotetaan uutta säännöstä vankilan tilojen teknisestä valvonnasta. Sääntely olisi tarpeellista, koska suurta osaa vankilan tiloista valvotaan teknisesti. Tällä hetkellä laista kuitenkin puuttuvat täsmälliset säännökset teknisestä valvonnasta. Vankilaturvallisuuden ylläpitämiseksi kameroilla tapahtuva valvonta on välttämätöntä.

Rikosseuraamuslaitoksen henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset

Turvallisuustietorekisteri

Rikosseuraamuslaitoksen turvallisuustietorekisterin säännöksiä on esityksessä arvioitu, koska Euroopan unionin tietosuojalainsäädäntö ja laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa ovat muuttuneet. Turvallisuustietorekisteri voi sisältää muun muassa tietoja, jotka ovat tarpeellisia rikoksen selvittämiseksi. Rikoksen selvittäminen ei kuitenkaan kuulu Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaan. Edelleen voimassa oleva säännös on epäselvä sen suhteen, mitä tarkoitetaan seurantaperusteen kirjaamisella, koska Rikosseuraamuslaitoksen toimivaltaan ei kuulu henkilön tarkkailu tiedonhankintatarkoituksessa. Turvallisuustietorekisteriin kirjaamisen edellytyksiä on yksittäisten kirjattavien tietojen osalta esityksessä arvioitu Rikosseuraamuslaitokselle laissa säädettyjen tehtävien, toimivaltasäännösten sekä tarpeellisuuden perusteella.

Valvonta- ja toimintarekisteri

On jossain määrin epäselvää, mitä vankilaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä tietoja henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain mukaiseen valvonta- ja toimintarekisteriin (7 §) voidaan kirjata, jos tieto ei täytä edellytyksiä turvallisuustietorekisteriin (8 §) kirjaamiseksi. Esityksessä ehdotetaan säännöstä tällaisten tietojen tietojärjestelmään kirjaamiseksi.

Tekninen käyttöyhteys

Tietojen luovuttamisesta teknisellä käyttöyhteydessä säädetään tiedonhallintalaissa. Tiedonhallintalain tarkoituksena on ollut vähentää tarvetta säätää erityislainsäädännössä teknisluonteisesta tietojen luovutustavasta sekä mahdollistaa erityissääntelyn purkamista. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 24 §:n sääntely siitä, että lain 14—23 §:ssä tarkoitetut tiedot voidaan antaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti on tarpeeton, koska tiedonhallintalain sääntely teknisestä käyttöyhteydestä koskee kattavasti myös kaikkia Rikosseuraamuslaitoksen henkilökäsitelmiä.

Muut esitetyt muutokset

Etsintäkuuluttaminen

Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset etsintäkuuluttamisesta, jos vanki tai tutkintavanki karkaa tai on muuten luvatta vankilan ulkopuolella. Tällä hetkellä lainsäädäntö on puutteellinen, sillä etsintäkuuluttamisesta näissä tilanteissa ei ole säädetty. Säännös selkeyttäisi etsintäkuuluttamista koskevaa sääntelyä.

Luettelo valvontaviranomaisista

Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset siitä, että vankien ja tutkintavankien saatavilla tulee olla luettelo vankilan toimintaa valvovista viranomaisista. Tällä hetkellä säännökset ovat valtioneuvoston asetuksessa, mutta laissa ei ole asetuksenantovaltuutta säätää asiasta. Asiasta on perusteltua säätää laissa, joten siksi säännökset siirrettäisiin vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin.

Vankilan omaisuuden käyttö

Vangit saavat käyttöönsä vankilan antamaa omaisuutta. Vankeuslain säännös (9 luvun 1 §) omaisuuden hallussapidon epäämisestä ei sovellu vankilan antamaan omaisuuteen. Käytännössä vangin käyttöön annetun omaisuuden käyttöä ei olekaan tarpeen evätä, vaan vangit saavat esimerkiksi sellikalustuksen ja vaatteet säännönmukaisesti käyttöönsä. Rikosseuraamuslaitoksen harkinnassa on, millaista omaisuutta vankien käyttöön hankitaan. Vangilla on mahdollisuus hankkia itse sellaista omaisuutta, jota vankila ei järjestä vankien käyttöön. Tällöin sovelletaan tarvittaessa vankeuslain 9 luvun 1 §:n säännöstä omaisuuden hallussapidon epäämisestä.

Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymät maksukortit annetaan jokaiselle vangille käyttöön. Sääntelyn tulkinvaraisuudesta johtuen vankiloissa on kuitenkin tehty päätöksiä maksukorttien haltuun antamisen epäämisestä, jos korttien antaminen vankien selliin on katsottu voivan aiheuttaa riskin vankilaturvallisuudelle. Päätökset ovat käytännössä koskeneet koko vankilaa. Rikosseuraamuslaitos on pitänyt korttien haltuun antamista riskinä muun muassa siksi, että hallussapito voi johtaa vankien väliin painostukseen. Kuitenkaan kysymys ei varsinaisesti ole maksukortin käytön epäämisestä, vaan päätökset ovat koskeneet sitä, että kortit on säilytettävä vankilan vastaanotossa pois lukien ne ajankohdat, jolloin vanki käyttää korttia.

Edellä todetun perusteella ei ole tarpeellista eikä perusteltua säätää vankien käyttöön annetun omaisuuden epäämisen edellytyksistä. Sen sijaan maksukorttien hallussapitoa koskevaa sääntelyä täsmennettäisiin. Käsité ”haltuun antaminen” viittaa vangin oman omaisuuden haltuun antamiseen. Maksukortit ovat Rikosseuraamuslaitoksen omaisuutta, joka annetaan vankien käyttöön. Näin ollen vankeuslain 9 luvun 3 §:ssä käytettyä käsitettä maksukortin haltuun antamisesta muutettaisiin siten, että käsitettäisiin käsitettä ”annetaan käyttöön”.

Vankeuslain 9 luvun 10 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitos antaa tarkemmat määräykset vangin haltuun annettavan maksukortin ominaisuuksista sekä haltuun antamisesta ja käytöstä. Säännöstä täsmennettäisiin siten, että Rikosseuraamuslaitos voisi määrätä siitä, kuinka maksukorttia vankilassa säilytetään.

Tutkintavankeuslakiin tehtäisiin vastaavat muutokset.

2. Lisäys

Hallintovaliokunnassa on kuulemisessa 11.2.2020 asiassa KAA 5/2019 vp/Seksuaalirikoksesta Suomessa tuomitun oleskeluluvan peruuttaminen ja karkotus tullut esille se, että säädöspohja on epäselvä maasta poistettavan henkilön vankilaan sijoittamistiedon Rikosseuraamuslaitokselta poliisille luovuttamisen osalta. Oikeusministeriö on 17.2.2020 hallintovaliokunnalle antamassaan täydentävässä lausunnossa todennut seuraava:

Oikeusministeriö pitää maasta poistettavan henkilön vankilaan sijoittamistiedon luovuttamista poliisille välttämättömänä. Asiaa koskevan säädöspohjan selkiennyttämiseksi oikeusministeriö harkitsee säännöksen lisäämistä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1069/2015) 14 §:n 2 momentin 3 kohtaan esimerkiksi seuraavasti:

Sen lisäksi, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ja muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa poliisille ja Maahanmuuttovirastolle rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otettua ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevat seuraavat tiedot, jos tiedot ovat tarpeen maassa oleskelua, kansainvälistä suojelua, maasta poistamista, kansalaisuutta, maahantulokieltoon määrittämistä tai maahantulokiellon peruuttamista koskevan asian käsittelemiseksi:

*3) valvonta- ja toimintarekisterissä olevat tiedot vangin ja Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön otetun **sijoittamisesta Rikosseuraamuslaitoksessa**, karkaamisesta ja avolaitoksesta luvatta poistumisesta, poistumislupa-, opintolupa- ja siviilityölupaehtojen rikkomisesta sekä Rikosseuraamuslaitoksen yksikön ulkopuoliseen laitokseen sijoittamiseen liittyvien ehtojen rikkomisesta.*

Muutos voitaneen tehdä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin nyt ehdotettujen muutosten yhteydessä.

3. Esityksen vaikutukset

Esitetyt lainmuutokset voidaan toteuttaa nykyisten määrärahojen puitteissa.

Esitetyt muutokset parantaisivat viranomaisten välistä yhteistyötä erityisesti rikollisuuden estämisessä.

4. Voimaantulo

Lakien on tarkoitus tulla voimaan 1.9.